

Avrupa Birliği Kurucu Ülkeleri ve Türkiye Okul Öncesi Eğitim Sistemleri

Preschool Education Systems of the Founding Countries of the European Union and Türkiye

ÖZET

Hazırlanan bu çalışmada Avrupa Birliği kurucu ülkeleri ile Türkiye'nin okulöncesi eğitim sistemleri incelenmek amacıyla mercek altına alınmıştır. Belirlenen bu amaç doğrultusunda konu ile ilgili Balcı (2015) tarafından hazırlanmış "Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri" adlı kitap ve Çoban, & Ergenekon, (2021) tarafından hazırlanmış "Türkiye ve Avrupa Birliği kurucu ülkelerinin okul öncesi eğitim sistemlerinin karşılaştırılması" adlı çalışma ile Yıldırım (2008) tarafından hazırlanmış "Avrupa Birliği ülkelerinde ve Türkiye'de okulöncesi eğitim" adlı çalışmalar temel alınarak konu ile ilgili veriler elde edilmiştir.

Çalışma öncelik olarak Avrupa Birliği kurucu ülkeleri ile sınırlandırılmış, bu ülkelerin okul öncesi eğitim sistemlerinin durumları ayrı ayrı incelenmiş, sonrasında ise Türkiye'deki okul öncesi eğitim sisteminin yapısı analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre okul öncesi eğitim, bireylerin toplumsal hayata ve ilköğretim kademesine hazırlanmaları bağlamında hayati bir rol oynamaktadır. Avrupa Birliği kurucu ülkelerinde genel anlamda okul öncesi eğitim zorunluluk arz etmemekte ise de bu kademedeki okullaşma oranlarının bir hayli yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye'de ise bunun aksine bir durum gözlemlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi eğitim, Avrupa Birliği, Eğitim sistemi

ABSTRACT

In this study, the preschool education systems of the founding countries of the European Union and Turkey have been examined in order to examine them. In line with this determined purpose, the book titled "Comparative Education Systems" prepared by Balcı (2015) and the study titled "Comparison of the preschool education systems of Turkey and the founding countries of the European Union" prepared by Çoban, & Ergenekon, (2021) and Yıldırım (2008) Data on the subject were obtained based on the studies titled "Preschool education in the European Union countries and Turkey" prepared by .

The study was primarily limited to the founding countries of the European Union, the situation of the preschool education systems of these countries was examined separately, and then the structure of the preschool education system in Turkey was analyzed. According to research findings, pre-school education plays a vital role in preparing individuals for social life and primary education. Although pre-school education is generally not compulsory in the founding countries of the European Union, it is seen that schooling rates at this level are quite high. A contrary situation is observed in Turkey.

Keywords: Pre-school education, European Union, Education system

GİRİŞ

İnsanın doğumundan 72 aylık olana kadar geçen sürede, gelişimiyle ilgili özelliklerine ve bireysel farklılıklarına uyacak şekilde bir takım destekler sunan, bu yaştaki bireylere uygun, çeşitli uyarıcılar ile zenginleştirilmiş, kişisel kapasitelerini ortaya çıkarmalarına olanak sağlayan, toplumsal yaşamın öğretilmeye başlandığı, ailede veya alternatif olarak olabilecek programlarda ya da okul öncesi eğitim kurumlarında sunulan sistemli ve planlı yürütülen eğitim öğretim faaliyetlerine okul öncesi eğitim denmektedir (Kuru, Turaşlı, 2009). Okul öncesi eğitim süreçlerinde hizmet alan bireylerin gelişimlerine, ailelerin ve öğretmenlerin sunduğu destek hayati öneme sahiptir (Poyraz ve Dere, 2006).

Ülkemizde ve tüm dünyada güç geçtikçe önemi artan ve kavranan okul öncesi eğitim kurumları 19. yüzyılın başlarında Almanya'da Froebel tarafından tasarlanan ilk "anaokullarından" günümüzün kurum odaklı eğitimine, ardından kurumsal okul öncesi eğitime evrilmiş ve her geçen gün gelişim göstermiştir. Çocuk gelişimine

Çetin Ömerođlu ¹

Yusuf Daz ²

Muhammet Burhan Budak ³

Dođan Üçgöl ⁴

Fatma Sađırođlu ⁵

Yılmaz Konuk ⁶

How to Cite This Article

Ömerođlu, Ç., Daz, Y., Budak, M. B., Üçgöl, D., Sağıroğlu, F. & Konuk, Y. (2023). "Avrupa Birliği Kurucu Ülkeleri ve Türkiye Okul Öncesi Eğitim Sistemleri" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:9, Issue:117; pp:9099-9107. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sssj.72416>

Arrival: 12 July 2023

Published: 30 November 2023

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Okul Müdürü, İzmir Güzelbahçe Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Özel Eğitim Uygulama Okulu, İzmir, Türkiye

² Okul Müdürü, Karadurmuşlu ilkokulu, Hatay, Türkiye

³ Müdür yardımcısı, Karadurmuşlu ilkokulu, Hatay, Türkiye

⁴ Okul Müdürü, Kurtuluşođuksu ortaokulu, Hatay, Türkiye

⁵ Okul Müdürü, Şehit Halil İbrahim Yıldırım Anaokulu, Şanlıurfa, Türkiye

⁶ Okul Müdürü, Vilayetlere Hizmet Götürme Birliği Anaokulu, Malatya, Türkiye

yaklaşımlardaki uygulamadaki sürekli değişikliklerden ve kurumların eğitimdeki rolünden etkilenmiştir. Erken çocukluk eğitiminin gelişim üstündeki kalıcı etkisini fark eden özellikle gelişmiş ülkelerde, bu dönemde hem sağlanan eğitimin yaygınlığı hem de sunulan eğitim hizmetlerinin kalitesinde büyük ilerleme kaydedilmiştir. Bu doğrultuda, bu eğitim kurumlarının salt olarak çocuk bakım hizmeti vermektense öteye giderek kaliteli eğitim verdikleri ve geleceğin sağlıklı nesillerinin yetiştirilmesinde önemli rol oynadıkları gerçeğinden hareketle, organizasyonun güvence altına alınması sağlanmaktadır. Çocukların kapsamlı büyümesini sağlamak hayati bir öneme sahiptir. Bu duruma rağmen, ülkemizde okul öncesi eğitimde hala önemli ilerlemeler gerekmektedir. Türkiye'de özellikle hali hazırdaki merkezlerin büyük çoğunun kentlerde yoğunlaşması ve sosyo-kültürel açıdan negatif durumdaki birçok çocuğun bu eğitime kaydolamaması nedeniyle okul öncesi eğitim örgün zorunlu eğitimin bir parçası değildir. Çoğunluğu özel ve ücretli olan eğitim kurumları, toplumun en çok ihtiyaç duyan kesimlerine daha az, en az ihtiyaç duyan kesimlerine ise daha çok hizmet vermektedir (Erdem, 2018). Ev dışında ebeveynliği anlayan okul öncesi kurumlar hem niceliksel hem de niteliksel olarak yetersizdir. Bu nedenle ülkemizde okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması, mevcut kurumların kalitesinin yükseltilmesi ve gerekli tüm koşulların oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu nedenle Türk okul öncesi eğitim sisteminin arzu edilen yönlerinden biri de istenilen düzeye ulaşmaktır.

Çocuklar üç yaşına kadar ebeveynlerine muhtaçtırlar, bu zaman diliminde gereksinimlerinin giderilmesi ve temel güven hissinin geliştirilmesi de aynı şekilde hayati öneme sahiptir. Dört yaşından sonraki dönemde bireyler fizyolojik olarak gelişim göstermeye başlamaları sayesinde kimseden yardım almadan, daha fazla eylem ve faaliyet gerçekleştirebilmekte, öğrenme kapasiteleri de artış göstermektedir. Çevrelerinde olup bitenin farkına varmaya, akranları ve diğer insanların ilişkilerini anlamaya, anlamlandırmaya başlamaktadırlar. İnsanlar ve hayvanlar gibi olmaya çalışır, hayali oyun için zemin hazırlarlar. 5 yaştan itibaren daha sosyaldirler. Birkaç akranıyla bir araya gelerek çeşitli oyunlar oynamaktan zevk alırlar, bireysel hareket etmeye meyillidirler ve bu hareketlerine daha rahat kontrol etmeye başlarlar. Bu zaman diliminde çocuklarda girişken olma gibi bir eğilim söz konusudur. Hayal kurarak geliştirecekleri oyunlar oynamayı severler ve yaratıcılıklarını geliştirecek materyallere gereksinim duymaktadırlar (Oktay, 2002). Bu noktada okul öncesi eğitim doğru ortamda ve doğru teşviklerle girişimciliği teşvik ederek çocukların bireysellik yolunda ilerlemesine yardımcı olur. Ülkemizde uygulanan okul öncesi eğitim programları 18 temel ilkeyi içermektedir. Bu ilkeler şunları içerir: çocukların hayal gücünü geliştirmek; yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek; kendi duygularını iletme ve ifade etme; kendilerinin ve başkalarının duygularına ilişkin farkındalığı teşvik etme; oyun etkinlikleri düzenleme; Bu, aktif katılımı sağlamayı içerir (MEB, 2013).

Eğitim sisteminin en önemli kademelerinden birisi olarak kabul edilen okul öncesi eğitim yapılarının, birbirinden farklı ülkelerde ne şekilde sürdürüldüğünün incelenmesi ve bu konuda derinlemesine araştırmalar yapılması da en az konunun kendisi kadar önem arz etmektedir. Ülkelerin birbirinden farklı ve kendine has eğitim sistemleri bulunmaktadır. Bu yönüyle Avrupa Birliği kurucu ülkelerinin okul öncesi eğitim sistemlerinin incelenmesi ve Türkiye eğitim sisteminde okul öncesi eğitim kademeleri ile karşılaştırılması, farklı bakış açıları kazanılması hususunda büyük yararlar sağlayacaktır. Bu sebeple hazırlanan bu çalışmada, Avrupa Birliği kurucu ülkeleri olan Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg ülkelerinin okul öncesi eğitim sistemleri derinlemesine mercek altına alınmış, Türkiye'de sürdürülmekte olan okul öncesi eğitim sistemi ile bir karşılaştırma yapılmaya çalışılmıştır. 2007 senesi itibarıyla Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin sayısı yirmi yedidir (DPT, 2007). Çalışmanın kapsamı ise Avrupa Birliği'nin kurucu üyeleri olan yukarıda sayılan ülkeler ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada inceleme yöntemi kullanılmış, elde edilen veriler önceden belirlenen kitap ve makalelerden ve de tarama yapılmak suretiyle gerekli literatürden derlenmiştir. Öncelikle Avrupa Birliği kurucu ülkelerinin okul öncesi eğitim sistemleri ayrı ayrı analiz edilmiş, sonrasında ise Türkiye'deki okul öncesi eğitim sistemi mercek altına alınmıştır.

Problem Durumu

Doğumdan ilköğretim düzeyinde sunulan eğitim hizmetlerine kadar olan zaman diliminde yaşanan tüm tecrübe ve yaşanmışlıkların tümünü kapsamakta olan eğitim süreci okul öncesi eğitim şeklinde tanımlanmıştır (Oktay, 2002). Zengin ve teşvik edici bir çevre ile etkileşimi mümkün kılan okul öncesi eğitim, akranlarla iletişim, toplumsal becerilerin kazanılması, pozitif yönlü davranış kalıplarının desteklenmesi şeklindeki unsurlarla çocuk yaştaki bireyin sosyal ve duygusal gelişimine ilişkin bir bakış açısı sağlar ve büyümede çok ayrıcalıklı bir yer tutar. Çocukların gelişimi, vücutlarını hareket ettirmelerine ve yaşa uygun kas koordinasyonunu sağlamalarına olanak tanır. Başka bir ifadeyle bu dönem, bilişsel, fiziksel, duygusal, dilsel ve sosyal gelişim alanlarında ilerlemenin en yoğun ve süratli olduğu ve de insan yaşamının tüm dönemlerinin temel aşaması olan kritik dönem olarak adlandırılabilir. İlkokullar çocukların eğitim aldığı ilk resmi kurumlardır (Kuru ve Turaşlı, 2009).

Son yıllarda kadın işgücünün süratli bir şekilde artması ve toplumdaki güvenle ve huzurla vakit geçirilebilecek oyun alanlarının azalması gibi sosyo-kültürel değişimler okul öncesi eğitim kurumlarına olan gereksinimi

artırılmıştır. Öte yandan bu eğitim kademesinde okullaşma oranını başta OECD ülkeleri ve Avrupa Topluluğu olmak üzere çağdaş ve gelişmiş toplumlar seviyesine getirmeyi hedefleyen Japonya'da okul öncesi eğitime yönelik araştırmalar son yıllarda büyük ilerleme kaydetmiştir. Japonya'nın okullaşma oranı %40'a ulaşmıştır ancak bu oran halen gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2014). Okul öncesi eğitimin iyileştirilmesine yönelik nicel önlemlerin alınması, çocuğun gelişim alanlarını ve sosyal becerilerini geliştirmek için tek başına yeterli değildir. Kurumların kalitesi iyileştirilerek niceliksel artışlar sürdürülmelidir. Çocukların bu kurumlarda aldıkları kaliteli eğitim, hem iyi hazırlanmış programlar hem de iyi düzenlenmiş eğitim ortamları ile sağlanmaktadır (Özdemir Beceren, 2013). Erken çocukluk döneminde çocuğa aşılması gereken deneyimler yoluyla edinilen temel bilgi, beceri ve alışkanlıklar, çocuğun gelecekteki eğitim düzeyi, yaşamdaki başarısı (örneğin, yüksek gelirli işler ve eğitim, düşük suç oranları), Bilişsel, dilsel, sosyo-duygusal ve psikomotor gelişim, erken okul becerileri ve okul olgunluğu. Bu nedenle okul öncesi eğitimde beklenen faydanın sağlanabilmesi için nitelik ve niceliğin aynı anda iyileştirilmesi gerekmektedir. Okul öncesi eğitim sisteminde bu iyileştirmelerin yapılabilmesi için öncelikle diğer ülkelerin okul öncesi eğitim sistemi derinlemesine incelenmesi, ortaya çıkan sorunlara getirilen çözümlerin, sistemin işleyişinin v.b. konuların mercek altına alınarak ülkenin durumu ile kıyaslama yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda hazırlanan çalışmanın ana problemini Avrupa Birliği kurucu ülkeleri ve Türkiye'nin okul öncesi eğitim sistemlerinin karşılaştırılması teşkil etmektedir.

Amaç

Bireyin yaşama hazırlanması ve toplumda kendine yer tutabilmesi için gerekliliği tartışılmaz olan ve temel eğitimin hazırlığı konumundaki okulöncesi eğitim 0-6 yaş evresini kapsamaktadır. Bu eğitim türü, çocuk yaşta bireylerin bilişsel, toplumsal ve fiziksel gelişimlerinin en süratli olduğu yaşam evresidir. Konu ile ilgili olarak hazırlanan araştırma ve çalışmalar, insanoğlunun hayatındaki bu evrenin, gelecek yaşantısında, büyüme ve öğrenme becerilerini geliştirebilmesinde hayati bir rolü olduğunu göstermiştir. Bloom tarafından hazırlanan bir çalışmada, insanların on yedi yaşına kadar sergiledikleri bilişsel gelişimin yüzde ellisinin 4 yaşına, yüzde otuzunun 8 yaşına, geriye kalan yüzde yirmilik diliminin ise 8 yaşından 17 yaşına kadar olan evrede gerçekleştiği ortaya konulmuştur (Fidan ve Erden, 1993). Okulöncesi eğitimin belirtilen bu hayati önemi sebebiyle, konu hakkında derinlemesine incelemeler yapılması zorunlu bir durumdur. Bu sebeple hazırlanan bu çalışmanın amacı Avrupa Birliği kurucu ülkeleri ile Türkiye'deki okul öncesi eğitimin durumunun incelenmesidir.

Önem

Türkiye, Avrupa Birliği'ne tam üye olabilmek için yıllardır gayret göstermektedir. Üyelik için yürütülmekte olan müzakere sürecinde eğitim de dahil olmak üzere bir çok alanda bir takım değişiklikler ve gelişimler sergileyen Türkiye'nin, kendine has toplumsal ve kültürel yapısı dikkate alınarak Avrupa Birliği ülkeleri ile eğitim sistemi bağlamında ortak bir anlayış geliştirmesi zorunluluk haline gelmiştir.

Bu bağlamda sürece katkı sunması açısından, bireyin hayatında çok önemli bir role sahip olan okul öncesi eğitim sisteminin, Türkiye-Avrupa Birliği kurucu ülkeleri düzleminde karşılaştırmalı bir biçimde incelenmesi önem arz etmektedir. Hazırlanan bu çalışmada, Avrupa Birliği kurucu ülkeleriyle Türkiye okul öncesi eğitim sistemleri hakkında bir takım bilgilere ve verilere değinilmesi, birbirine benzeyen ve de ayrışan yönlerinin ortaya konulması, ülkemizin bu kademedeki eğitim sistemine yararlar sağlayacağı, bu hususla ilgili olarak hazırlanacak yeni araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Tanımlar

Okul Öncesi Eğitim: 0-6 yaş arası çocukların tüm gelişimlerini sağlıklı ve düzenli fiziksel koşullar içinde, toplumun kültürel özellikleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren, onlarda sağlam bir kişiliğin, sosyal duyarlılığın ve yaratıcı işlek bir zekanın temellerini atan, uzman-eğitici kadroya sahip, temel fonksiyonu eğitim olan sosyal kuruluşlardır (Erdem, 2018).

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Almanya'da Okul Öncesi Eğitim

Bu ülkede 3-6 yaş aralığındaki çocukların eğitim aldıkları anasınıflarını ve anaokullarını bünyesinde barındıran okul öncesi eğitim kademesinde herhangi bir zorunluluk söz konusu değildir. 2009 senesine ait veriler incelendiğinde okula devam etmekte olan öğrencilerin yüzde 17,4'lük kısmı üç yaş altı, yüzde 91,2'lik kısmı ise 3 ila 6 yaş aralığında bulunmaktadır (EURYDİCE, 2010). 1 Ağustos 2013 tarihi itibarıyla bakım ve gözetim tekliflerinin genişletilmesi sürecinin ikinci kademesine geçildi. Bu andan sonra bir yaşına gelmiş

Okul öncesi eğitimin amacı, çocuğun fiziksel, zihinsel ve sosyal becerilerinin kapsamlı bir şekilde geliştirilmesidir. Onları kişiliklerinin bütünlüğüne götürmektir (Demirel, 2000). Okul öncesi eğitim kamu ve özel sektör tarafından

verilmektedir (Erginer, 2006). Öğretmenler sürekli olarak ücretli sözleşmeli olarak istihdam edilmektedir. Masraflar devletler, yerel yönetimler, kiliseler, vakıflar ve öğrenci velileri tarafından karşılanmaktadır (Demirel, 2000). Okul öncesi bir kurum, yarı zamanlı veya tam zamanlı bir kurumdur. Bu kurumlar ücretli ve ücretsiz kurumları içermektedir (Sözer, 1997, 6). 2003 yılı verilerine göre Almanya'da okullaşma oranı 3 yılda X.9, 4 yılda 0.8 ve 5 yılda 0.8'dir (EURYDICE, 2005. Akt. MEB, 2006a).

Bakım ve gözetim tekliflerinin daha geniş hale getirilmesi 1 Ağustos 2013'te gerçekleştirilmiştir. Bu andan sonra bir yaşını doldurmuş çocuklar için gündüz bakım evlerinde yer bulundurulması yasal hale getirilmiştir. Bu tarihten sonra 1 yaşını doldurmuş tüm çocuklar, çocuk bakımı hizmetlerinde ya da gündüz bakım evlerinde erken dönem çocukluk eğitimi için hak kazanmış oldular (EURYDİCE, 2014). Eyaletlerin ortak çerçevesine göre çocuk yaştaki bireyler için gündüz bakım merkezlerinde kurgulanan eğitim alanları aşağıda sıralanmıştır.

- 1- İletişim dil yazı
- 2- Toplumsal ve bireysel gelişme ve her yargılarının geliştirilmesi ve dine yönelik eğitim
- 3- Teknoloji matematik ve doğa bilimleri
- 4- Birbirinden farklı medya ile çalışabilme ve güzel sanatlar
- 5- Sağlık beden hareket
- 6- Kültürel çevreler ve doğa

Ortaya çıkması muhtemel her durumda okul eğitimi ve erken eğitim kavramları için gençlik ve Sosyal Yardım hizmetleri ile ilköğretim okulları arasında yerel düzeyde anlaşma sağlanacaktır (EURYDİCE, 2019). Çocukların eğitimine katkı sağlamak amacıyla hizmet vermekte olan gündüz bakım tesislerindeki eğitim ve öğretim faaliyetleri diğerleri ile birlikte öğrenme ve bütünsel destek ilkesine bağlı olarak yürütülmektedir. Burada hedeflenen ana vurgu çocuklarla yürütülen kişisel eğitim faaliyetlerinin gündelik yaşama veya projelere entegre olmuş bir şekilde yürütülmesidir. Yürütülmekte olan eğitim faaliyetlerinde öğrencilerin kendi kendilerine organize olabilmeleri teşvik edilmekte, onlara özgürlüğü ve yaratıcılığı tanıyacak etkinlikler yaptırılmakta, takım çalışması teşvik edilerek ortaya çıkan hatalardan ders alınması desteklenmektedir. Ayrıca araştırma ve deney yapma ilkelerine bağlı olarak öğretim faaliyetleri yürütülmektedir (EURYDİCE, 2019).

Fransa'da Okul Öncesi Eğitim

Günümüzdeki yapısı 1989 yasası ile şekillenen okul öncesi eğitimin kökenleri 19 yüzyılın ortalarına kadar dayanmaktadır. Okul öncesi eğitim "ecole maternelle" olarak adlandırılan temel eğitime bağlı anaokullardır. Bu ülkede bahsi geçen eğitim kademesi hem kırsal alanda hem de kentlerde gelişim göstermiştir. Okul öncesi eğitim faaliyetlerinde 4 tür okullaşma gözlemlenmektedir.

- 1- Bebek bölümü
- 2- Kasabalar arası anaokullar
- 3- Yarı zamanlı sınıflar
- 4- Gezinti sınıfları (Eurydice, 2021).

Okul öncesi eğitim kademesi 3 ile 6 yaşları arasında bulunan bireyleri bünyesinde barındırmaktadır yer olduğu takdirde 2 yaşında bulunan Çocuklar da bu Öğretim sistemini kabul edilmektedir. Sistemde çocuklar yaşlarına göre sınıflandırılmaktadır küçük bölüm olarak adlandırılan kısma 2 3 ve 4 yaşa kadar olan öğrenciler, orta bölüm olarak adlandırılan kısma 4 yaşından 5 yaşına kadar olan öğrenciler ve büyük bölüm olarak adlandırılan kısma ise 5 yaşından 6 yaşına kadar olan öğrenciler yerleştirilmektedir. Okul öncesi eğitim sisteminin ilk iki yılı başlangıç eğitimi evresi olarak isimlendirilir. Bu evrenin son yılı ile ilkokulun ilk yılı da temel eğitim evresi şeklinde isimlendirilmektedir (Eurydice, 2021i).

Okul öncesi eğitim sistemi mecburi olmamakla birlikte kamusal bir hizmet şeklinde algılanmaktadır ve eğitim sisteminin vazgeçilmez bir parçası konumundadır. Eğitim Bakanlığı bünyesinde okul öncesi eğitim hizmetleri yürütülmektedir devlet hizmetleri laik ve ücretsiz olarak nitelendirilmiştir. Okul öncesi eğitim hizmetini sunan öğretmenler ilkokul eğitimi almış öğretmenler ile aynı eğitim seviyesindedirler. Eğitim hizmetinin sunucuları durumundaki öğretmenler faaliyetlerinde yapılandırmacı öğrenmeyi esas alır ve birtakım uyarıcıları, oyunları ve buluşları bünyesinde barındıran teknik ve yöntemler uygulamaktadırlar. Okullar genel itibarıyla eğitim pedagoji ve sağlık ekiplerinden teşkil edilmiştir (Eurydice, 2021i).

Okul öncesi eğitimin genel çerçevesi 2005 yasasıyla şekillendirilmiştir bu yasa kapsamında eğitimin ve uygulanan programların en temel amaçları, temel eğitime yönelik araçlara ilk yaklaşım, ilkokulda sunulacak olan temel eğitime bireyleri hazırlamak ve toplumsal hayat kurallarını bu öğrencilere öğretmek benimsenmiştir. 2008 yılında hazırlanan ilkokul reformu bünyesinde okul öncesi eğitimde 2 saatlik zaman dilimi bireyselleştirilmiş desteklere ayrılmıştır. Öğrencilere sunulan bu desteklerin kuralları öğretmen konseyinde belirlenir ve okul projeleri ile Bu kuralların Entegrasyonu sağlanır. Ayrıca bu kuralları velilerin kabul edeceği her sınıfa uygulanabilecek cinsten kurallar olmaları önem arz etmektedir. Okul öncesinde sunulan bu desteğin temel olarak değil üzerine odaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Sınıflarda 5 veya 6 kişilik küçük gruplar üzerinde bu destek çalışmaları yürütülmektedir (Eurydice, 2021i).

Okul öncesi eğitim kademesinde hizmet vermekte olan öğretmenler lise eğitiminden sonra 3 yıl süren bir eğitime tabi tutulurlar ve eğitim sonunda sınava tabidirler. Sınavları başarı ile tamamlayan öğretmenler sonrasında bir yıl sürecek olan mesleki formasyon eğitimi almaktadırlar (Le Systeme Educatif Français, 1997). Öğrencilere yönelik yapılacak olan değerlendirmelerden öğretmen ya da öğretmenlerden oluşmakta olan öğretme takımları sorumludurlar (Eurydice, 2021i).

Fransa eğitim sistemi incelendiğinde 2013 yılında okul öncesi eğitim kademesinin %88.1'inin kamuya ait okullarda gerçekleştirildiği görülecektir. özel bireylere ya da kiliselere bağlı olarak eğitim hizmeti veren okul öncesi eğitim kurumları ise %11.9 civarındadır. devlet özel okullara maddi yardımda bulunmaktadır. 2008-2009 eğitim öğretim yılında 2 milyon 535.400 birey okul öncesi eğitimde eğitim hizmeti almıştır. Bu rakam 2007-2008 öğretim yılına nazaran düşük seviyededir (Erden, 2015).

İtalya'da Okul Öncesi Eğitim

Avrupa Birliği kurucu ülkelerinden birisi olan İtalya'da 3-6 yaş arası çocuklar okul öncesi eğitim kademesinin bünyesinde yer almaktadır. Eğitim sisteminin ilk basamağı olarak kabul edilmekle birlikte bu ülkede okul öncesi eğitim mecburi değildir (Erginer, 2006; Türkoğlu, 1998; MEB, 2006b). Bu eğitim kademesinde sunulan eğitim öğretim faaliyetlerinin ilk hedefi, "bireylerin fiziksel, ruhsal, devinışsel, bilişsel, dilbilimsel ve bağımsız karar verebilme becerilerinin üst düzeye çıkarılmasıdır (Gülcan, 2005). Okulöncesi eğitim kademesinde okullar üç, dört ve beş yaş olmak üzere üç bölüme ayrılmış durumdadır ve karma eğitim verilmektedir. Bazı küçük çaplı okullarda eğitimin karışık yaşlarda sunulduğu da görülmektedir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında her bölüm için 14-28 sayıda öğrenci eğitim görebilmektedir ve iki öğretmen birlikte görev yapmaktadır (Türkoğlu, 1998). Kamuya ait anaokullarında okul öncesi eğitim hizmeti ücretsiz olarak verilmektedir. Özel sektöre ait anaokullarındaysa genellikle paralı eğitim verilmektedir. Bu ücretlerin içine taşıma ve yemek ücreti de dahildir. Yerel yönetim birimleri genel olarak anaokulların yönetiminde yetkili konumdadırlar ancak bu okulların Eğitim Müdürlüğü sorumluluğunda olduğunu söylemek gerekir (Erginer, 2006). İtalya'da özel-devlet anaokulu oranları % 50.5 civarındadır. Okulöncesi okullaşma oranı 1991 verilerine göre 3-6 yaş için % 91.1'dir (Türkoğlu, 1998). 2001-2002 verilerine göre ise bu oran %100'e yükselmiştir (EURYDICE, 2005a).

Hollanda'da Okul Öncesi Eğitim

Avrupa Birliği'nin bir diğer kurucu ülkesi olan Hollanda'da okul öncesi eğitim sistemi diğer ülkelere göre farklılık arz etmektedir. Bu ülkede dört yaş altındaki bireylerin okul öncesi eğitim alabilecekleri resmi bir eğitim programı bulunmamaktadır. Sistemde dört yaş ile altı yaş aralığında çocukların eğitim aldıkları ilköğretim kademesinin dışında anaokulları yer almamaktadır. Bu yaştaki bireyler dört yaşından itibaren ilköğretim okullarına başlamaktadırlar (Erginer, 2006; Türkoğlu, 1998). Okul öncesi eğitim kademesi olarak ifade edebileceğimiz, ilköğretim çağına erişmemiş bireylere yönelik olarak kurulan gündüz çocuk yuvaları (0-4 yaş) ve oyun grupları (2-4 yaş) yer almaktadır. İlk kademe olan gündüz çocuk yuvaları kısmen de olsa devletten, dolaylı bir şekilde de yerel yönetimler tarafından finanse edilirler. Öğrenci velileri de bu eğitim kurumlarına gelirleri ile orantılı olarak belli miktarlarda ücret ödemektedirler (Sağlam, 1999). Okul öncesi eğitim kurumlarının en temel amaç ve hedeflerini, çocukların toplumsal ve ruhsal gelişimlerinin sağlanması, oyunlar vasıtasıyla bilişsel düzeylerinin artırılması şeklinde saymak mümkündür (Erginer, 2006).

2-3 yaş grubundaki çocukların % 35'ine yakını, üç yaşındaki çocukların ise %50'si oyun gruplarını takip eder (Türkoğlu, 1998: 269). İlköğretime zorunlu olarak başlama yaşı beş olmasına rağmen 2001-2002 öğretim yılı verilerine göre dört yaşındaki çocukların %99.1'i ilköğretim okullarına devam etmektedir (EURYDICE, 2005a).

Belçika’da Okul Öncesi Eğitim

Avrupa Birliği kurucu ülkelerinden olan Belçika’da okul öncesi eğitim kurumlarının en önemli birimlerinden olan anaokulu eğitimi zorunlu değildir. Bu eğitim kademesi 1, 2 ve 3 sınıf olarak 3 yıldan teşkil edilmiştir. Okul öncesi eğitimi zorunlu eğitim bünyesinde bulunmadığı için devam zorunluluğu da yoktur. Okul öncesi eğitim çağında çocuğu olan veliler 2,5-6 yaşları arasında bulunan çocuklarını istedikleri yaşta eğitim kurumlarına yazdırma imkanına sahiptirler. Çocuklarını orta öğretim kurumlarına göndermek istemeyen veliler çocuk 6 yaşına geldiği anda direkt olarak ilkokula göndermekle mükelleftirler (Eurydice, 2021i). Ancak bu ülkede son yıllarda gerçekleştirilen bir yasal düzenleme ile okul öncesi eğitim zorunlu hale gelmiştir. Bu yasaya göre anasınıfı 3 sınıfa gitmeyen öğrenciler ilkokula kayıt edilmemektedirler (TBMM, 2009).

Belçika’da ilkokulların bünyesinde yer alan anaokulları olduğu gibi bağımsız olarak eğitim faaliyeti yürüten anaokulları da bulunmaktadır. Okul öncesi eğitimde yaratıcı oyun biçimindeki eğitsel aktivitelerle çocukların gruplar halinde yer aldıkları çalışmalara ağırlık verilmektedir. Anaokulu kademesinde ilkokul öğrenimine hazırlık amacıyla okuma ve yazma etkinlikleri sürdürülmektedir (Sağlam, 1999). Bu ülkenin okul öncesi eğitim sisteminin amaç ve hedefleri şu şekilde sıralanabilir;

- 1- Fiziksel, bilişsel, psiko- dinamik açıdan çok yönlü ve dengeli gelişim sağlanması.
- 2- Toplumsal yeteneklerin ve zihinsel becerilerin geliştirilmesi.
- 3- Kendilerini doğru bir biçimde ifade edebilmelerini ve iletişim yeteneklerini geliştirmeleri için çocuklara destek sunulması.
- 4- Bağımsız bir biçimde iş yapabilme yeteneği kazandırmak.
- 5- Potansiyel yaratıcılığın ortaya çıkarılıp geliştirilmesi.
- 6- Sosyal hayat ve İlköğretim kademesine hazırlamak.

Yukarıda bahsedilen amaç ve hedeflerin yanında okul öncesi eğitimin öğrenme ve eğitim gücünü çeken öğrencilerin belirlenmesi, belirlenen öğrencilerin toplumsal hayata ve bir üst öğrenim kademesi olan ilköğretime hazırlanması da bu amaçlara ek olarak sayılabilir. Bu ülkede okul öncesi eğitim kademesinde ulusal seviyede program bütünlüğü bulunmamaktadır. Eğitimin içeriği matematik, dil eğitimi, teknoloji eğitimi sanat eğitimi dünyayı keşfetme ve beden eğitiminden oluşmaktadır (Niron, 2010).

Lüksemburg’ta Okul Öncesi Eğitim

Avrupa Birliğinin bir diğer kurucu ülkesi olan Lüksemburg’da eğitim kurumlarının çoğunluğu Devlet okullarıdır. Bu sebeple eğitim faaliyetlerinin finanse edilebilmesi büyük oranda Devlet erkinin sorumluluğundadır. Bu ülkede tüm eğitim kademelerinde eğitim öğrencilere ücretsiz olarak sunulmaktadır. Ayrıca İlköğretim okullarında da ders kitapları ve diğer eğitim materyalleri öğrencilere ücretsiz olarak sağlanmaktadır. okul öncesi ve ilköğretim düzeyinde görev yapan öğretmenlerin ücretlerinin üçte biri, eğitim kurumlarının donanım giderleri ve bakım masrafları ile eğitim materyallerinin giderlerinin tamamına yakını yerel yönetimler tarafından karşılanmaktadır. Bu ülkede 4 yaş üzeri tüm bireyler okul öncesi eğitimi almakla mükelleftirler ve zorunlu eğitim yaşı 4 - 16 yaşları arasındadır. İki yıllık okul öncesi eğitim kademesi de eklendiğinde bu ülkede zorunlu eğitim süresi on iki sene civarındadır, okul öncesi ve ilköğretim kademesinde eğitim gören öğrenciler ikametlerinin bulunduğu yerdeki okullara devam etmek zorundadırlar (Erginer, 2006).

Bu ülkede okul öncesi eğitim kademesinde başarıyla ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamaktadır, Öğretmenlik mesleğini yürüten bireyler öğrencilerin fiziksel bilişsel ve ruhsal gelişimlerini devamlı ve düzenli olarak takip ederler. 2 yıl içerisinde tahmin edilen gelişimi gösteremeyen öğrenciler için öğretmen velileri ve bölge okul denetçisini bilgilendirmek suretiyle anaokulunda bir yıl daha kalmaları ya da İlkokul 1 sınıf programının 2 yıl olarak yapıldığı hazırlık sınıfına gitmelerine karar verebilmektedir.

Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim

Türkiye’de okul öncesi eğitim süresi yürürlükte bulunan Milli Eğitim Temel Kanunu’na göre 0–6 yaş grubundaki bireylerin eğitim ve öğretim faaliyetlerini kapsamaktadır. Okul öncesi eğitim zorunlu değildir, ailelerin isteğine bağlı olarak ilköğretim okulları bünyesindeki anasınıflarından, bağımsız anaokullarından ya da bu kademedeki eğitim vermekte olan ilgili eğitim kurumlarından eğitim hizmeti alınabilmektedir. Okul öncesi eğitim hizmeti sunan kurumlar özel ya da resmi kuruluşlar eliyle açılabilir. Bu eğitim kurumlarının denetimini Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu ve Milli Eğitim Bakanlığı üstlenmiştir. Türkiye’de bu kademedeki eğitim hizmeti sunmakta olan eğitim kurumları aşağıdaki gibi listelenmiştir (Akçay, 2006):

1. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okulöncesi eğitim kurumları
  - a. 37-72 aylık çocuklara hizmet vermekte olan bağımsız anaokulları
  - b. 61-72 aylık çocuklara hizmet vermekte olan ve ilköğretim bünyesindeki anasınıfları
  - c. Kız meslek liseleri bünyesindeki uygulama anaokulları ve anasınıfları
2. Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı olarak hizmet vermekte olan okulöncesi eğitim kurumları
  - a. Çocuk yuvaları
  - b. Çocuk bakımevleri
  - c. Çocuk kulüpleri
  - d. Çocuk evleri
3. Yükseköğretim kurumları bünyesinde hizmet vermekte olan okulöncesi eğitim kurumları
4. Çalışma Bakanlığı bünyesinde hizmet vermekte olan okul öncesi eğitim kurumları
5. Vakıf, dernek ve kooperatiflere bağlı olarak hizmet vermekte olan okulöncesi eğitim kurumları

Mobil anaokulları ve yaz okulları bünyesinde Türkiye’de hizmet vermekte olan birçok kurum bulunmaktadır. Mobil anaokulları olarak adlandırılan kurumlar, okul öncesi eğitimi daha yaygın hale getirmek ve geliştirmek hedefiyle kurulan, maddi olanakları yeterli olmayan ailelerin okul öncesi eğitime devam edemeyen otuz altı aylıktan yetmiş iki aylığa kadar olan çocuklarının, bu eğitimi alabilmeleri için, kuruma dayalı anaokullarına alternatif olarak geliştirilen eğitim uygulamaları olarak göze çarpmaktadır. Mobil anaokulu projesi, Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlükleri, Belediyeler ve Üniversiteler arasında imzalanan protokolle sürdürülmektedir (MEB, 2006). Yaz okulları ise yine okul öncesi eğitim hizmetinin daha yaygın hale getirilmesi ve geliştirilmesi için hazırlanmış, çalışmakta olan anne ve babaların isteklerine yönelik olarak, okul öncesi eğitim programlarına paralel olarak hazırlanan programlardır. Bu kurumlarda yaz döneminde çocuklar için önem arz eden okul öncesi eğitim konularında eğitim ve öğretim hizmeti sunulmaktadır.

Okulöncesi eğitim hizmetleri yarım gün veya tam gün şeklinde uygulanmaktadır. Özel kurumlara bağlı olarak hizmet veren eğitim kurumları paralıdırlar. Devlete bağlı okullardaysa temel eğitime yönelik giderler haricindeki giderler için Okulöncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği’nde belirlenen kapsamda, belli bir miktarda ücret velilerden talep edilebilmektedir. Okul öncesi eğitim hizmetlerinin temel amaçları Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 20. Maddesinde aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

1. Çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak gelişmelerine ve iyi alışkanlıklar edinmelerine yardımcı olmak.
2. İlköğretime hazırlanmak.
3. Dezavantajlı çocuklar ve aileler için ortak bir ortam oluşturmak.
4. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmasına yardımcı olun.

Türkiye’de okul öncesi okullaşma oranları 2000’den 2001’e kadar olan verilere dayanmaktadır (MEB, 2002). Bu oranın oldukça düşük olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Türkiye ve Avrupa Birliği kurucu devletleri Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg’un okul öncesi eğitim sistemlerinde amaçlar bağlamında benzerlikler olduğu görülmektedir. Ancak bu doğrultuda bir takım farklılıkların da ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Fransa’da özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin erken teşhisi öne çıkmakta iken, Almanya’da çocukların sosyal açıdan sorumlu bireyler olarak gelişmelerini sağlamak öncelik edinilmiştir. Ayrıca Belçika ve İtalya’da da çocukların sosyal açıdan sorumlu bireyler olarak gelişmelerini sağlamak okul öncesi eğitimin temel hedefidir. Hollanda’da olduğu gibi çocukların yaratıcı ve kültürel beceriler kazanmasını sağlamak gibi farklı hedef ifadeleri olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nin kurucu ülkelerinde okul öncesi eğitimde benzer ve farklı amaçların varlığı, her ülkenin sosyal ihtiyaçları ve sosyolojik yapıları ile ilgili olabilir. Öğrenim sırasında kazanılan bilgiler sonucunda okul öncesi eğitimden sorumlu temel birim Eğitim Bakanlıklarıdır. Bu bağlamda Türkiye, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg’un merkezi düzeyde eğitim bakanlıkları bu eğitim kademesinden birincil derecede sorumludurlar. Almanya’da bu sorumluluk eyalet ve federal hükümetler tarafından paylaşılmaktadır. Bu fark, Almanya’daki farklı yönetim tarzlarına bağlanabilir. Türkiye’de okul öncesi eğitim hizmetleri yalnızca Milli Eğitim Bakanlığı tarafından finanse edilirken, Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg’da hem yerel hem de merkezi yönetimler finansman

sağlamaktadır. Türkiye'deki güçlü merkezi idari yapı nedeniyle, yerel yönetimler okul öncesi eğitim hizmetleri üzerindeki mali etkilerini sınırlama eğilimindedir. Okul öncesi kurumların denetimi, Türkiye, Fransa, Hollanda ve Lüksemburg'da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı birimler tarafından yapılırken, Almanya, İtalya ve Belçika'da yerel makamlar tarafından üstlenilmektedir. Türkiye, Almanya, Fransa ve İtalya'da 3-6 yaş arası çocuklar için erken çocukluk eğitimi hizmetleri, Hollanda ve Lüksemburg'da 4-6 yaş arası çocuklarda, Belçika'da 2,5-6 yaş arası çocuklarda görülmüştür. Bu eğitim Fransa, Hollanda ve Belçika'da tam zamanlı, Türkiye, Almanya, İtalya ve Lüksemburg'da ise tam zamanlı veya yarı zamanlı olarak verilmektedir. Türkiye ve Lüksemburg dışında Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda ve Belçika gibi ülkelerde ebeveynler çocuklarını istedikleri okul öncesi kuruma kaydettirme hakkına sahiptir. Okul öncesi eğitim Hollanda ve Lüksemburg'da zorunludur ve Türkiye, Almanya, Fransa, İtalya ve Belçika'da isteğe bağlıdır. Türkiye ve Almanya, temel eğitim ücretleri hariç, okul öncesi eğitim hizmetleri için ebeveynlerden belirli ücretler alırken, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg ebeveynlerden ücret almamaktadır.

KAYNAKÇA

- Adak-Özdemir, A. & Özdemir Beceren, B. (2013). *Farklı ülkelerde okul öncesi eğitim*. (Edt. Gülden Uyanık Balat). Okul öncesi eğitime giriş. (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Akçay, C. (2006). *Türk Eğitim Sistemi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2000). *Karşılaştırmalı eğitim*. (1. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- DPT. (2007). AB Üyesi Ülkelerde ve Aday Ülkelerde Ekonomik Gelişmeler. <http://www.dpt.gov.tr/abigm/abmeg/2007ekonomikgelisme.pdf>. Erişim Tarihi: 8 Ocak 2008.
- Erdem, M. (2018). *Türk eğitim sistemi*. (Edt. Ali Balcı). Karşılaştırmalı eğitim sistemleri. (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Erden, A. (2015). *Fransa Eğitim Sistemi*. (Edt. Ali Balcı). Karşılaştırmalı eğitim sistemleri. (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Erginer, A. (2006). *Avrupa Birliği eğitim sistemleri ve Türkiye eğitim sistemiyle karşılaştırmalar*. (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- EURYDICE, (2019). https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-andlearning-primary-education-32_en. (Erişim Tarihi: 28.04.2021).
- EURYDICE, (2021). https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-andlearning-pre-primary-education-0_en. (Erişim Tarihi: 23.04.2021).
- EURYDICE, (2021i). Organisation of Centre-based ECEC. Erişim adresi: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/france/organisation-centre-based-ecec_en
- EURYDICE/EURYBASE, (2010). Organisation of the education system in the German-speaking Community of Belgium.
- EURYDICE/EURYBASE (2005a). The Education System in Denmark. <http://194.78.211.243/Eurybase/Application/frameset.asp?country=DK&language=EN>. Erişim Tarihi: 6 Kasım 2006.
- EURYDICE, (2014). The Italian Education System. <https://www.indire.it/progetto/eurydice>. (Erişim Tarihi: 05.05.2021).
- Kuru-Turaşlı, N. (2009). *Okul öncesi eğitimin tanımı kapsamı ve önemi*. (Edt. Gelengül Haktanır). Okul öncesi eğitime giriş. (3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- MEB. (2002). 2002 Yılı Başında Milli Eğitim. <http://www.meb.gov.tr/Stats/Apk2002/61.htm> . Erişim Tarihi: 21 Kasım 2006.
- MEB. (2006a). AB Ülkeleri Eğitim Sistemleri. <http://www.megep.meb.gov.tr>. Erişim Tarihi: 16 Kasım 2006.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2014). Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. 26 Temmuz 2014 tarih ve 29026 sayılı Resmi Gazete. Ankara: MEB Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2013). Okul Öncesi Eğitim Programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Niron, D. G (2010). *Avrupa Birliği ülkeleriyle uyumlu bir okul öncesi eğitim model önerisinin benimsenme durumu ve uygulanabilirliği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Oktay, A. (2002). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul öncesi dönem*. (3. Baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Poyraz, H. & Dere, H. (2006). *Okulöncesi eğitiminin ilke ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sağlam, M. (1999). *Avrupa Ülkelerinin Eğitim Sistemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- TBMM, (2009). TBMM İnsan Hakları Komisyonu Belçika Raporu.
- Türkoğlu, A. (1998). *Karşılaştırmalı Eğitim Dünya Ülkelerinden Örneklerle*. Adana: Baki Kitabevi.